

Μνήμων

Τόμ. 13 (1991)

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Α.Υ.Ε.Μ.)

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.435](https://doi.org/10.12681/mnimon.435)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Κ., & ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ Γ. (1991). ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Α.Υ.Ε.Μ.). *Μνήμων*, 13, 330-334. <https://doi.org/10.12681/mnimon.435>

Οι φάκελοι οι οποίοι παρά το γεγονός ότι περιέχονται στον κατάλογο παραλαβής δεν υπάρχουν στο Ι.Α.Μ., είναι αναλυτικά οι εξής (ακολουθήθηκε η σειρά του καταλόγου παραλαβής):

1. Αλληλογραφία Ανταποκριτών Εξωτερικού
2. Εισπρακτέα Γραμμάτια
3. Αλληλογραφία με Οθωμανική Τράπεζα Μοναστηρίου Α΄
4. Αλληλογραφία με Οθωμανική Τράπεζα Μοναστηρίου Β΄
5. Πληροφορίες
6. Μηνιαίες Καταστάσεις
7. Ισολογισμοί
8. Αλληλογραφία με Παρίσι
9. Αλληλογραφία Πόλεως.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΤΣΑΝΙΔΗΣ

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (Α.Υ.Ε.Μ.)

Τα αρχεία της «Αυτόνομης Υπηρεσίας Επισιτισμού Μακεδονίας» (Α.Υ.Ε.Μ.) παραδόθηκαν στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Ι.Α.Μ.) στις 26.6.1967 μετά από απόφαση της Συνεδρίας της Επιτροπής των Γενικών Αρχείων του Κράτους¹. Η παράδοση έγινε από την Υπηρεσία Εμπορίου της Θεσσαλονίκης όπου πιθανότατα μεταφέρθηκαν τα αρχεία της Α.Υ.Ε.Μ., μετά την διάλυσή της τον Ιούλιο του 1945. Η Υπηρεσία Εμπορίου παρέδωσε στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας, συνολικά 659 φακέλους της περιόδου 1941-1945.

Από τότε και για δύο περίπου δεκαετίες το αρχείο παρέμενε αταξινομήτο στις αποθήκες του Ιστορικού Αρχείου Μακεδονίας, πράγμα που είχε ως συνέπεια τη φθορά του αλλά κυρίως τη διάσπασή του. Μία πρώτη προσπάθεια ταξινόμησής του άρχισε στα 1978 από την κυρία Κατερίνα Βλάχου και μία δεύτερη στα 1984 από τον κ. Γ. Πασχαλίδη. Και στις δύο περιπτώσεις όμως δεν ολοκληρώθηκε και δεν επεκτάθηκε στο σύνολο του υλικού.

Η τρίτη και τελευταία ταξινόμηση έγινε από τον Γ. Καλαντζή και εμένα και άρχισε το Νοέμβριο του 1987 για να διαρκέσει περίπου ένα χρόνο.

Η πρώτη φάση της εργασίας μας απαιτούσε τη συγκέντρωση του συνόλου του αρχείου, δηλαδή του τμήματος που είχε αποδελτιωθεί στα 1978, ενός δευτέρου τμήματος που

1. Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Ι.Α.Μ.), Εισαγωγή Αρχείων, φακ. 8 (1957-1958), α.π. 14568, Απόφαση της Επιτροπής των Γενικών Αρχείων του Κράτους (22.11.1963).

είχε αποδελτιωθεί στα 1984 και ενός τρίτου τμήματος που δεν είχε υποστεί καμία επεξεργασία αλλά βρισκόταν τοποθετημένο σε χάρτινες κούτες. Τέλος, ένα μεγάλο μέρος εγγράφων της Υπηρεσίας Επισιτισμού βρέθηκε σκορπισμένο μέσα σε αρχεία τελείως ξένα, στα οποία παρεισέφρυσε κατά το διάστημα που βρισκόταν στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας. Αφού αφαιρέθηκε το ξένο προς το αρχείο της Α.Υ.Ε.Μ. υλικό, προχωρήσαμε στην εκ νέου καταγραφή και αποδελτίωση του υλικού που μας ενδιέφερε. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε, πως η κατάσταση των εγγράφων ήταν γενικά καλή, με ασήμαντες εξαιρέσεις. Κατόπιν, στοχεύσαμε στην αναζήτηση και στην αποκατάσταση του οργανογράμματος της λειτουργίας της Υπηρεσίας και στη σύμφωνη μ' αυτό ανασυγκρότηση των φακέλων, όπως και στην επαναφορά των παρατοποθετημένων εγγράφων στην οργανική τους θέση.

Κατ' αυτόν τον τρόπο συντελέστηκε η τελική ταξινόμηση με κριτήρια θεματικά, όσον αφορά στην επιλογή της υπηρεσίας, και χρονολογικά, όσον αφορά στην εσωτερική κατάταξη των εγγράφων. Έτσι, το αρχείο της Α.Υ.Ε.Μ. περιέλαβε συνολικά 204 φακέλους (1-204) και το περιεχόμενό τους αποδελτιώθηκε κατά υποφάκελο σε 683 δελτία. Τελικός καρπός όλης αυτής της εργασίας υπήρξε η σύνταξη ενός χρηστικού οδηγού ο οποίος παρουσιάζεται παρακάτω και στον οποίο αναφέρονται τα βασικά τμήματα της Υπηρεσίας, ο αριθμός των φακέλων κάθε τμήματος, η βασική θεματολογία των εγγράφων καθώς και η χρονολογική τους ένδειξη².

Η Υπηρεσία Επισιτισμού ιδρύθηκε το 1942 με το Ν.Δ. 1395/1942³ και διαδέχτηκε την προηγούμενη Επισιτιστική Υπηρεσία, τη Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Επισιτιστικών Αναγκών (Γ.Δ.Ο.Ε.Α.) που υπαγόταν στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας και είχε συσταθεί μετά τη γερμανική κατοχή, τον Ιούνιο του 1941. Η έδρα της βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη και στεγαζόταν στο κτίριο του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης. Στόχος της Υπηρεσίας ήταν να καλύψει τις επισιτιστικές ανάγκες που δημιουργήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στο χώρο της Μακεδονίας μετά την επιβολή της γερμανικής κατοχής. Για την εξυπηρέτηση του στόχου αυτού, δημιουργήθηκε στην Υπηρεσία Επισιτισμού ένα ευρύ πλέγμα τμημάτων, υπηρεσιών και γραφείων, η διάθρωση των οποίων άλλαξε αρκετές φορές κατά την περίοδο λειτουργίας της και επανδρώθηκε με ένα σημαντικό αριθμό 500 περίπου υπαλλήλων.

Η Υπηρεσία κάλυψε γεωγραφικά όλες τις περιοχές της Μακεδονίας, εκτός από εκείνες που βρίσκονταν υπό βουλγαρική ή ιταλική κατοχή, με τη δημιουργία περιφερειακών επισιτιστικών γραφείων σε όλες τις πρωτεύουσες των νομών και των επαρχιών. Τον Ιούλιο του 1943 λειτουργούσαν 21 τέτοια γραφεία στην περιφέρεια.

Το κύριο επισιτιστικό έργο της Υπηρεσίας αφορούσε στη συγκέντρωση της παραγωγής, στη μεταφορά και στη διακίνηση ή διανομή των αγαθών, με το σύστημα των δελτίων, στον πληθυσμό της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας. Η Υπηρεσία δεν λειτουργούσε βέβαια ανεξάρτητα ή «αυτόνομα», όπως όριζε ο τίτλος της, αλλά πάντα σε συννενόηση και συχνά κατ' επιταγή των γερμανικών αρχών, ιδιαίτερα σ' ότι αφορούσε

2. Τέσσερις φάκελοι, που δεν έγινε δυνατό να ενταχθούν θεματικά στα βασικά τμήματα, λόγω της ποικιλίας του περιεχομένου τους, τοποθετήθηκαν στο τέλος της συνολικής αρίθμησης με την ένδειξη «Διάφορα».

3. Ν.Δ. 1395/1942, αρθρ. 1/2, ΦΕΚ 143/5.6.1942.

στις διανομές των αγαθών. Συνεργαζόταν ακόμη στενά με τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, την Εκκλησία και άλλους φορείς που μπορούσαν να βοηθήσουν στο έργο της. Οι δραστηριότητές της αυτές συνεχίστηκαν και μετά την απελευθέρωση ως τον Ιούλιο του 1945, οπότε καταργήθηκαν όλες οι υπηρεσίες που είχαν συσταθεί στην Κατοχή. Οι αρμοδιότητές της μεταβιβάστηκαν τότε στη νεοϊδρυθείσα «Υπηρεσία Εφοδιασμού-Διανομών Ε' Διαμερίσματος» που λειτούργησε ως τα 1954.

Τα αρχεία της Α.Υ.Ε.Μ., από ιστορική άποψη, μπορούν να προσφέρουν στο μελλοντικό ερευνητή σημαντικά στοιχεία, τόσο για την οικονομική, όσο και για την επισιτιστική κατάσταση της Θεσσαλονίκης αλλά και του ευρύτερου βορειοελλαδικού χώρου.

Οι πληροφορίες που παρέχουν τα αρχεία του Επισιτισμού, μας βοηθούν να σχηματίσουμε μια πρώτη εικόνα της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης που δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη και στη Μακεδονία από τα περιοριστικά μέτρα εμπορίου που επέβαλαν οι κατοχικές αρχές. Ακόμη, οι τιμές των προϊόντων, τα φαινόμενα μαυραγοριτισμού, οι κλοπές στις αποθήκες του Επισιτισμού, οι διανομές στον πληθυσμό, η δραστηριότητα του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην αρτοδότηση του πληθυσμού, η κίνηση βιοτεχνικών και βιομηχανιών της Θεσσαλονίκης και κυρίως η καθημερινή αγωνία του πληθυσμού για την επιβίωσή του, έτσι όπως εκφράζεται στα επίσημα έγγραφα, είναι μερικά από τα θέματα που προσφέρονται προς αξιολόγηση.

Αν λάβουμε υπόψη ακόμη τη δεδομένη έλλειψη βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα αυτό, γίνεται φανερό ότι τα αρχεία της Υπηρεσίας Επισιτισμού θα αποτελέσουν στο μέλλον μια σημαντική πηγή για τη μελέτη του τόσο σοβαρού όσο και άγνωστου ακόμα επισιτιστικού προβλήματος της κατοχικής περιόδου.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

	<i>Αριθ. φακ.</i>	<i>Περιεχόμενο</i>	<i>Χρονολογίες εγγράφων</i>
ΤΜΗΜΑ Α'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ	1-56	Κανονισμοί λειτουργίας και αρμοδιότητες - Κανονισμοί προσωπικού και τμημάτων της ΑΥΕΜ - Ονομαστικές καταστάσεις υπαλλήλων - Διάρθρωση υπηρεσιών - Υπαλληλικά ζητήματα - Διαταγές, πρωτόκολλα, αποφάσεις - Δραστηριότητες επαρχιακών επισιτιστικών γραφείων - Πρακτικά συνεδριάσεων συμβουλίου Διευθυντών και Τεχνικού Γνωμοδοτικού συμβουλίου ΑΥΕΜ - Αγορανομικές διατάξεις - Καθορισμός τιμών - Περιοριστικά μέτρα εμπορίου.	1941-1945

<p>ΤΜΗΜΑ Β΄. ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ</p>	<p>57-119</p>	<p>Μεταφορές γεωργικών προϊόντων - Αποφάσεις για την αλιεία, φόροι, τιμολόγια - Επιτάξεις κλωστοϋφαντουργικών ειδών, απογραφές αποθεμάτων, λειτουργία επιχειρήσεων - Χορηγήσεις φαρμακευτικών ειδών - Βιομηχανίες σαπυνοποιίας - Επιτάξεις, απογραφές δερμάτων - Αλίπαστα - Αλευροβιομηχανίες, αλευρόμυλοι - Αρτοδότηση από τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό (Δ.Ε.Σ.) - Συνεδριάσεις Επιτροπών - Έμποροι Θεσσαλονίκης - Μεταφορές, ανταλλαγές προϊόντων - Δελτία τιμών - Δεσμεύσεις, αποδεσμεύσεις εμπορευμάτων - Καταστάσεις Ισραηλιτών καταστηματαρχών - Αγορανομικές διατάξεις.</p>	<p>1941-1945</p>
<p>ΤΜΗΜΑ Γ΄. ΔΙΑΝΟΜΗΣ</p>	<p>120-145</p>	<p>Χορηγήσεις τροφίμων στις αρχές κατοχής, ιδρύματα, ιδιώτες, επαρχίες - Αιτήσεις πολιτών - Ονομαστικές καταστάσεις δημοσίων υπαλλήλων, βιοτεχνών, καταστηματαρχών - Αποφάσεις της Στρατιωτικής Διοίκησης Θεσσαλονίκης-Αιγαίου - Αρμοδιότητες του Δ.Ε.Σ. στην αρτοδότηση - Τροφοδότηση παιδικών συσσιτίων, ιδρυμάτων, προσφύγων - Έκθεση δραστηριότητας του Δ.Ε.Σ. - Ονομαστικές καταστάσεις αρτοδοτουμένων - Πρακτικά συνεδριάσεων - Αγγλικά και Γαλλικά έγγραφα - Δελτία άρτου και τροφίμων.</p>	<p>1942-1945</p>
<p>ΤΜΗΜΑ Δ΄. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ</p>	<p>146-190</p>	<p>Πιστωτικοί λογαριασμοί - Εντάλματα πληρωμών - Ταμειακά βιβλία - Καταθέσεις της ΑΥΕΜ - Ετήσιοι προϋπολογισμοί - Μισθοδοτικές καταστάσεις - Παραλαβή και παράδοση εμπορευμάτων - Καταστάσεις κατεσχημένων ειδών - Ελλείμματα και εκθέσεις ελέγχου αποθηκών.</p>	<p>1941-1945</p>
<p>ΤΜΗΜΑ Ε΄. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ</p>	<p>191-199</p>	<p>Παραβάσεις υπαλλήλων, ποινικές δίωξεις - Εκθέσεις της Γενικής Επιθεώρησης Νομαρχιών - Διαταγές, άδειες</p>	<p>1941-1944</p>

μεταφοράς - Πιστοποιητικά Ισραηλιτών ξένης υπηκοότητας - Καταστροφή δελτίων άρτου Εβραίων - Καταστάσεις αρτοποιείων - Ιδιοκτήτες αλευρομύλων.

ΔΙΑΦΟΡΑ	200-204	Άδειες μεταφοράς - Μισθοδοτικές καταστάσεις - Έγγραφα γερμανικών αρχών - Βουλγαρική λίσχη Θεσσαλονίκης - Ονομαστικές καταστάσεις υπαλλήλων, εργατών, συνταξιούχων, στρατιωτών κ.ά. - Αμερικανοί υπήκοοι στη Θεσσαλονίκη - Αρτοδότηση Χωροφυλακής - Αγορανομικές διατάξεις.	1941-1944
---------	---------	--	-----------

ΑΡΧΕΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ-ΔΙΑΝΟΜΩΝ (Α.Υ.Ε.Δ.) (1945-1948)

Ι. Η ταξινόμηση του αρχείου

Το αρχείο της «Υπηρεσίας Εφοδιασμού-Διανομών» παραδόθηκε στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Ι.Α.Μ.) πιθανότατα από την Υπηρεσία Εμπορίου Θεσσαλονίκης στις 11-11-1967, περιλαμβάνοντας έγγραφα και βιβλία κατά βάση των ετών 1945-1954. Στο βιβλίο εισαγωγής του Ι.Α.Μ. το αρχείο αριθμήθηκε με αύξοντα αριθμό 25, αλλά τα στοιχεία που παρέχονται δεν είναι ακριβή. Ειδικότερα όσον αφορά τον τίτλο του αρχείου, φαίνεται ότι η παραδρομή οφείλεται στην παράδοσή του από την Υπηρεσία Εμπορίου Θεσσαλονίκης, στην οποία και είχε προφανώς καταλήξει μετά την κατάργηση των Υπηρεσιών Εφοδιασμού-Διανομών.

Η ταξινόμηση του αρχείου ξεκίνησε το καλοκαίρι του 1989 και ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 1989 με μια διακοπή στο διάστημα των μηνών Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου 1988. Το αρχειακό υλικό ταξινομήθηκε θεματικά σε 70 μεγάλους φακέλλους και περιλαμβάνει συνολικά 310 υποφακέλλους χρονολογικά ταξινομημένους. Τμήμα του αρχειακού υλικού είχε ταξινομηθεί παλιότερα από τον Γιάννη Πασχαλίδη στο αρχείο της Αυτόνομης Υπηρεσίας Επισιτισμού Μακεδονίας (Α.Υ.Ε.Μ.) από το οποίο όμως διαχωρίστηκε ως ανεξάρτητο υλικό κατά τη νέα ταξινόμηση.

Το βασικότερο τμήμα του αρχείου περιλαμβάνει τους φακέλλους:

α) της Υπηρεσίας Εφοδιασμού-Διανομών Ε' Διαμερίσματος (φάκελλοι 1-32 χρονολογία 1945-1948) και

β) της Υπηρεσίας Εφοδιασμού-Διανομών Β' Διαμερίσματος (φάκελλοι 33-54, χρονολογία 1948-1954).